

Chủ tịch Hồ Chí Minh... NGUYỄN HÙNG	tr3
"Thái bình tu trí lực..." TƯƠNG LAI	tr8
Tiếp quản Dinh Độc Lập... PHẠM BÁ NHIÊU ghi	tr13
Câu chuyện về một người... DƯƠNG TRUNG QUỐC ghi	tr15
Hoàng Sa - Trường Sa NGUYỄN Q. THĂNG	tr20
Một lễ hội thẩm đằm tình cảm... LÊ HỒNG KHÁNH	tr22
Quá trình hình thành châu thổ... LÊ XUÂN DIỆM	tr24
Phan Thanh Giản & vấn đề lịch sử NGUYỄN NGHỊ - NGUYỄN HẠNH	tr29
Lê Kiệt và Nguyễn Bá Loan NGUYỄN Q. THĂNG	tr32
Văn Thánh miếu Vĩnh Long VIỆT CHUNG	tr35
Phan Đình Phùng... CHƯƠNG THẦU	tr38

Ảnh bìa 1:

- Lễ khao lễ thế linh
 Hoàng Sa - Trường Sa.
 Ảnh: Lê Hồng Khánh

● Chủ nhiệm: PHẠM MAI HÙNG ● Tổng biên tập:
 DƯƠNG TRUNG QUỐC ● Phó Tổng biên tập: ĐÀO
 HÙNG - NGUYỄN HẠNH ● Thư ký Tòa soạn: ĐÀO THẾ
 ĐỨC ● Trưởng cơ quan đại diện phía Nam: THÁI NHÂN
 HÒA ● Trị sự: TRẦN HỒNG ĐỨC ● Hội đồng biên tập
 phía Nam: MẠC ĐƯƠNG - PHAN XUÂN BIÊN - LÊ
 HỒNG LIÊM - NGUYỄN ĐÌNH ĐÁU - THÁI NHÂN
 HÒA - SƠN NAM - HOÀNG LAI GIANG - TRƯƠNG
 MINH NHỰT
 ● Trình bày: Ngô Quốc Hoàng
 ● Bìa: Bùi Nam
 Giấy phép xuất bản: 363/GPXB Bộ VHTT ngày 8/3/1994
 ● Tòa soạn: 25 Tông Dân Hà Nội - ĐT: 8256588 - Tài
 khoản số: 02.03868.01.01. Ngân hàng Thương mại Cổ phần
 Hàng Hải - Chi nhánh Hà Nội - Cơ quan đại diện phía
 Nam: 181 Đê Thám - Q.1 - TP.HCM - ĐT: 8385117 -
 8385126 - Email: xuanay@hcm.fpt.vn - xuanay@yahoo.
 com - Tài khoản số: 1600.311.000.483 Ngân hàng Nông
 nghiệp & Phát triển Nông thôn Việt Nam - Chi nhánh
 Sài Gòn
 In tại Nhà In Báo Nhân Dân
 ● Tổng phát hành: Công ty Trương Phát - 179 Lý Chính
 Thắng, P.9, Q.3, ĐT: 9351751 ● Phát hành nước ngoài:
 Công ty XUNHASABA - 25A - B Nguyễn Bình Khiêm, Q.1,
 TP.HCM - ĐT: 8241320 - 8292900. Fax: 84.8.8241321

Giá: 6000đ

Chủ tịch Hồ Chí Minh trong hồi ký của Sainteny

Năm 1953, cách nay năm mươi lăm năm, một cuốn sách đã làm chấn động dư luận hai nước lâm chiến Việt - Pháp và cả những quốc gia quan tâm tới tình hình Đông Dương. Đó là cuốn *Histoire d' une paix manquée* (Lịch sử một nền hòa bình bất thành) của Jean Sainteny, ủy viên Cộng hòa Pháp tại Bắc Việt. Quyển sách nhắc đến các thời sự quan trọng ở Đông Dương từ 1945 đến 1947, tức là suốt thời gian Sainteny làm đại diện cho Chính phủ Pháp thương thuyết với Chính phủ Việt Nam Dân chủ Cộng hòa, đặc biệt là hai cuộc ký kết Hiệp ước 6-3-1946 và Thỏa Hiệp án 14-9-1946. Bài viết này của tác giả Nguyễn Hùng nay đã khuất, Xưa & Nay chỉ giới thiệu những trang hồi ký của Sainteny có nhắc tới Chủ tịch Hồ Chí Minh.

Một nhà ngoại giao đầy bản lĩnh

Ngày 28-9-1945, trong khi tôi (Sainteny) còn ở Chandernagor (thành phố thuộc Pháp của Ấn Độ), tướng Alessandri và ông Pignon tới gặp Chủ tịch Hồ Chí Minh. Sau đó hai ông điện cho tôi một điện tín đánh giá ông Hồ là một nhân vật có nghị lực và đáng kính (*forte et honorable personnalité*).

Ngày 6-10, hai ông này lại gặp ông Hồ lần nữa và nhận xét mỗi ngày qua là nhà cách mạng lão thành này càng tạo uy thế của một người chủ mới của đất nước Việt Nam.

Ngày tôi trở về Hà Nội, tôi tiếp xúc thường xuyên với ông Hồ cũng như gặp các chính khách quốc gia đối lập với chính phủ ông ta. Trong hai ngày 12 và 15-10, tôi cùng ông Pignon và gặp Nguyễn Hải Thần, lãnh tụ Đông Minh Hội thân Trung Hoa lúc đó có một số đơn vị núp bóng quân Trung Hoa chiếm vài vùng biên giới và đang dè dặt tiến về Hà Nội. Các cuộc thương thuyết không đem lại kết quả nào, Nguyễn Hải Thần là một nhân vật lu mờ không có quyền hành gì và cũng không có phương tiện nào (*un personnage terne*).

Còn với Bảo Đại, bấy giờ là công dân Vĩnh Thụy cố vấn tối cao, tôi càng thất vọng hơn. Từ lâu chúng tôi muốn gặp vị cố vấn tối cao của chính phủ ông Hồ, nhưng hai lần ông ta lần tránh chúng tôi, dù đã có hứa hẹn trước. Mãi đến ngày 7-3-1946, tôi mới gặp được Cựu hoàng cùng đi với Chủ tịch Hồ trong nghi lễ ký Hiệp ước sơ bộ 6-3-1946. Trong cuộc gặp gỡ này, chúng tôi chỉ trao đổi những vấn đề vô vị nhạt nhẽo. Bảo Đại từ khước bàn những vấn đề nghiêm trọng có tính cách xây dựng.

Lúc đó Việt Nam Quốc Dân Đảng ngã theo Việt Minh do tình thế và dường như không được tự do để tiếp xúc với người Pháp.

Thế nên chúng tôi chỉ tiếp xúc với Chủ tịch Hồ Chí Minh. Cũng như hai ông Alessandri và Pigno, tôi nhận thấy ông ta là một khổ hạnh, gương mặt nói lên sự thông minh, nghị lực, mưu lược và tinh tế, một nhân vật hàng đầu để vươn

- Ngày 8-4, cán bộ, chiến sĩ và nhân dân xã đảo Song Tử Tây, huyện Trường Sa (Khánh Hòa) đã kỷ niệm 33 năm ngày giải phóng quần đảo Trường Sa (29-4-1975/29-4-2008).

- Ngày 10-4, tại Quảng trường đền thờ Đinh Lê ở Trường Yên, tỉnh Ninh Bình đã long trọng tổ chức khai mạc Lễ hội Cổ đô Hoa Lư năm 2008 và tưởng niệm 1040 năm ngày Đinh Bộ Lĩnh lên ngôi Hoàng đế.

- Bảo tàng Lâm Đồng vừa mở cửa trưng bày nhiều tài liệu, hiện vật, phim tài liệu về chủ đề "Đà Lạt Xưa và Nay" nhằm hướng tới lễ kỷ niệm 115 năm Đà Lạt hình thành và phát triển.

- Vừa qua, huyện Xín Mần (tỉnh Hà Giang) đã long trọng tổ chức lễ đón nhận Bằng xếp hạng cấp Quốc gia Di tích Khảo cổ học Bãi đá cổ xã Năm Dăn. Đây là bãi đá được phát hiện tại 5 địa điểm thuộc xã Năm Dăn, có 79 hình khắc đá có ký tự khác nhau của người tiền sử. Niên đại khoảng 2.000 năm trước.

- Ngày 13-4, tại Hải Phòng đã diễn ra Lễ khai mạc Ngày hội chiến thắng Bạch Đằng nhân 720 năm ngày chiến thắng Bạch Đằng (1288-2008) và 780 năm ngày sinh của Hưng Đạo vương Trần Quốc Tuấn.

- Ngày 13-4, tại Bán Tền, xã Văn Lãng, huyện Đông Hỷ, tỉnh Thái Nguyên đã phát hiện chiếc trống đồng cổ có chiều cao 30cm, đường kính mặt 36cm, đường kính đáy 45cm, nặng 12kg. Theo nhận định ban đầu, đây là trống đồng Đông Sơn có niên đại khoảng 2.000-3.000 năm.

- Ngày 14-4, tại căn cứ địa cách mạng Chàng Riệp (Tây Ninh), CLB Truyền thống kháng chiến Khối Ban Kinh tài đã làm lễ khánh thành Nhà bia truyền thống Ban Kinh tài Trung ương Cục miền Nam.

- Vừa qua, Bảo tàng Quảng Bình và Viện Khảo cổ học Việt Nam tiến hành điều tra, khảo

sát hang động có dấu tích cổ nhân, cổ sinh của hai huyện miền núi Minh Hóa và Tuyên Hóa. Tại đây, các nhà khoa học đã tìm thấy nhiều di vật, hiện vật chứng tỏ nơi đây là nơi cư trú sinh sống của cư dân thuộc văn hóa Hòa Bình với niên đại từ 8.000-9.000 năm.

- Ngày 15-4, tại TP.HCM, Thành ủy, HĐND, UBND, UB-MTTQVN TPHCM long trọng tổ chức Lễ Giỗ Tổ Hùng Vương tại Đền thờ các Vua Hùng trong khuôn viên Thảo Cầm Viên Sài Gòn.

- Ngày 15-4, tại đền Thượng khu di tích lịch sử đền Hùng thuộc xã Hy Cương, TP Việt Trì, tỉnh Phú Thọ, UBND tỉnh phối hợp với Bộ VH, TT & DL đã long trọng tổ chức lễ dâng hương tưởng niệm các vua Hùng.

- Ngày 16-4, Trung tâm Bảo tồn Di tích cố đô Huế và Hội đồng trị sự Nguyễn Phúc tộc đã thống nhất địa điểm đặt thi hài vua Hàm Nghi tại lăng vua Đồng Khánh - Kiên Thái Vương khi UBND tỉnh phối hợp với Bộ Ngoại giao đưa thi hài của vua từ Pháp về Việt Nam.

- Ngày 19-4, tên lửa đẩy Ariane 5 của Hãng Arianespace rời bệ phóng đưa vệ tinh Vinasat 1 - vệ tinh đầu tiên của Việt Nam - lên quỹ đạo, mở ra trang sử mới cho ngành thông tin - truyền thông

Việt Nam.

- Trong hai ngày 20 và 21-4, tại phường Khuê Trung, quận Cẩm Lệ (Đà Nẵng) đã diễn ra nhiều hoạt động lễ tế vong linh nghĩa sĩ Đà Nẵng đã hy sinh trong những năm chống thực dân Pháp khi chúng nổ súng xâm lược Đà Nẵng (1858).

- Ngày 20-4, CLB Truyền thống kháng chiến Khối Vũ trang Biệt động Quân khu Sài Gòn-Gia Định đã họp mặt kỷ niệm 33 năm giải phóng miền Nam (30-4-1975/30-4-2008).

- Ngày 20-4, lễ kỷ niệm 40 năm truyền thống Đoàn 180 An ninh Vũ trang miền Nam tại Khu di tích lịch sử văn hóa Ban An ninh Trung ương Cục miền Nam (tỉnh Tây Ninh).

- Lễ hội Đền Đô kỷ niệm 998 năm ngày vua Lý Thái Tổ đăng quang (15-3-1010/15-3-2008) đã khai mạc tại xã Đình Bảng, huyện Từ Sơn, tỉnh Bắc Ninh.

- Ngày 21-4, tại huyện đảo Lý Sơn, UBND tỉnh Quảng Ngãi đã tổ chức Lễ khao lễ thể lính Hoàng Sa. Đây là một lễ hội có từ lâu đời, được tổ chức thường xuyên hàng năm tại Lý Sơn nhằm tri ân những người đi lính Hoàng Sa, Trường Sa từ thời chúa Nguyễn, triều Nguyễn và cả sau này đã bảo vệ tổ quốc.

- Vừa qua, tại thị xã Hà Tiên, tỉnh Kiên Giang đã tổ chức lễ đón

Đường vào mặt trận năm 1972

Tiền tuyến ra trận phương Khôi Lân
Hàng ngày bị bom đạn tàn sát
Thủ đả diệt sam quân thù
Lâm đồng sơn sắt thép nhũn nhũn chiến công

nhận Bằng xếp hạng di tích danh lam thắng cảnh Núi Đá Dung là di tích cấp quốc gia theo quyết định công nhận của Bộ VH, TT & DL.

- Ngày 22-4, bảo tàng Lịch sử Việt Nam TP.HCM và Bảo tàng tỉnh Lâm Đồng phối hợp trưng bày chuyên đề về Cát Tiên (Lâm Đồng). Một phần hiện vật trưng bày được khai quật trong 21 năm từ 1985 đến 2006 ở Cát Tiên (thu được 1.140 hiện vật với nhiều chất liệu: vàng, bạc, sắt, gốm sứ...) cho thấy tôn giáo Ấn Độ là yếu tố chính trong hệ thống thờ cúng tại đây.

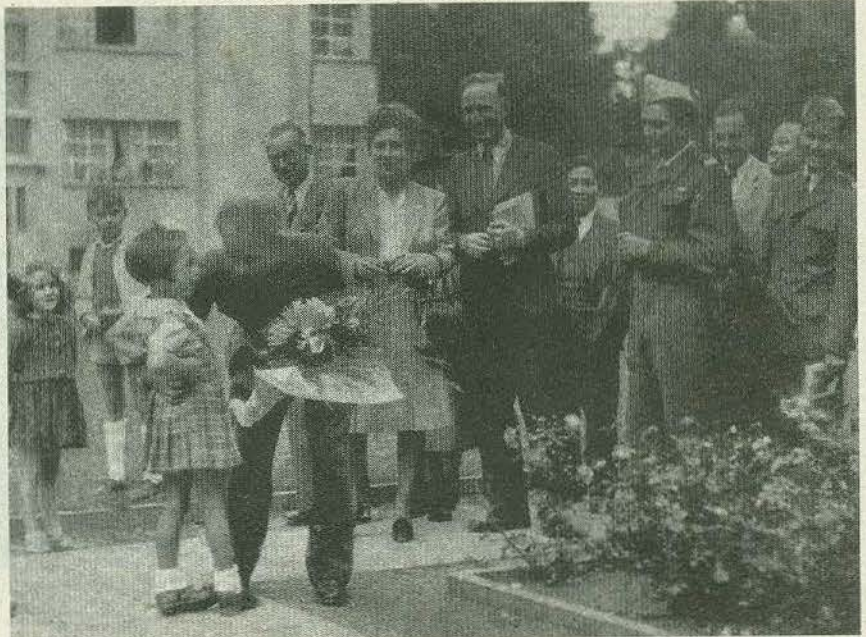
- Năm 1997 khu di tích Cát Tiên đã được công nhận là Di tích Lịch sử – văn hóa cấp quốc gia, và năm 2006 khu di tích Cát Tiên đã lập hồ sơ trình Chính phủ đề nghị UNESCO xét công nhận Cát Tiên là Di sản Văn hóa thế giới.

- Ngày 22-4, Bảo tàng Tôn Đức Thắng TP.HCM đã tiếp nhận hai chiếc đại binh do tỉnh Đồng Nai trao tặng. Binh mang dáng dấp cổ xưa cao 2,36m, rộng 0,68m, được thực hiện hoàn toàn bằng tay với chất liệu gốm cao lanh theo phương pháp truyền thống của làng gốm Biên Hòa, Đồng Nai. Binh có hình ảnh của Bác Hồ và Bác Tôn được in trang trọng giữa thân binh.

- Ngày 25-4, Bảo tàng Lịch sử Việt Nam phối hợp với Sở VH, TT&DL tỉnh Bình Định tổ chức trưng bày bộ sưu tập cổ vật Chăm pa trong triển lãm chuyên đề “Ấn tượng Chăm pa”.

- Ngày 25-4, tại TP Đà Lạt, Bộ VH, TT&DL (Cơ quan đại diện phía Nam) và Hội Khoa học Lịch sử Việt Nam đã phối hợp tổ chức hội thảo “Nhà lao thiếu nhi Đà Lạt”. Đây là nhà lao được Mỹ và tay sai dựng lên năm 1971, đã giam giữ và tra tấn hơn 6.000 người tuổi vị thành niên.

- Ngày 27-4, tại Hà Nội, Thủ tướng Nguyễn Tấn Dũng sẽ chủ trì cuộc giao ban truyền hình trực tuyến đầu tiên về tình hình kinh tế xã hội 4 tháng đầu năm và triển khai thực hiện các giải pháp kiềm chế lạm phát.

Chủ tịch Hồ Chí Minh với thiếu nhi Pháp (1946)

Chủ tịch Hồ Chí Minh...

TIẾP THEO TRANG 3

tới đỉnh cao của sân khấu chính trị châu Á.

Còn danh tướng Leclerc nhìn Chủ tịch Hồ như thế nào? Sainteny bố trí cho Leclerc gặp Hồ Chủ tịch tại Chủ tịch phủ. Ông để hai vị này đàm đạo còn mình thì rút về phía sau. Leclerc tươi cười, nói vài lời ngắn gọn, và tranh thủ được tình cảm nhà cách mạng lão thành tuy người vẫn giữ vẻ điềm nhiên của một vị lãnh tụ cực kỳ sáng suốt. Bộ ba chúng tôi nâng ly chúc tình hữu nghị Việt – Pháp.

Thận trọng từng bước một

Chủ tịch Hồ là chính khách kiêm ngoại giao. Một lời nói, một việc làm, ông đều cân nhắc và điều này mới kỳ diệu là phải quyết định trong tích tắc, ngay tại chỗ. Xin đưa ra vài thí dụ. Trong lễ ký Hiệp định sơ bộ 6-3-1946, Chủ tịch Hồ ký trước tiên. Kế đó là lãnh tụ Quốc Dân Đảng Vũ Hồng Khanh. Tại sao Chủ tịch Hồ lại đòi họ Vũ phải ký trong hiệp định kế chữ ký của mình?

Ai cũng biết Hiệp định Sơ bộ 6-3 có một từ mà các phân tử quốc gia cực đoan không hài lòng, đó là từ “Etat libre” (Quốc gia tự do) thay vì từ Độc Lập mà phe chủ chiến Pháp nhất định không chịu “ban” cho Chủ tịch Hồ. Để ngừa búa rìu dư luận trên, Chủ tịch Hồ

đòi Vũ Hồng Khanh phải ký vào vì họ Vũ là lãnh tụ phe chống Pháp cương quyết hơn ai hết.

Thí dụ thứ hai: Theo quy định thì sẽ có hội nghị chính thức để hợp thức hóa Hiệp ước sơ bộ 6-3. Địa điểm được dự trù là Hà Nội, Sài Gòn và Paris. Chủ tịch Hồ chọn ngay Paris. Tại sao? Vấn đề độc lập của Việt Nam phải được cả nước Pháp biết chứ không chỉ công việc của một nhóm thực dân tham lam. Nước Pháp vừa giải phóng, dân chúng đa số tiến bộ có cảm tình với kháng chiến và quan trọng hơn hết là Đảng Cộng sản Pháp tham chính trong chính phủ Felix Govin. Tổng Bí thư Maurice Thorez là Phó Thủ tướng. Dân chúng Việt Nam được báo chí loan tin là vấn đề Việt Nam sẽ được giải quyết ngay trên thủ đô Pháp.

Về phía người Pháp, tại sao họ đồng ý chọn Paris? Theo Sainteny thì đưa Chủ tịch Hồ sang thủ đô Pháp có lợi là tách ông khỏi ảnh hưởng của các phe nhóm chống Pháp. Lúc đó có vài nước ngoài muốn phá hoại tình hữu nghị Pháp – Việt.

Một thông báo được công bố trên báo chí và đài phát thanh theo đó thì tiếp theo cuộc hội kiến giữa Hồ Chủ tịch và Cao ủy D'

Argenlieu ngày 24-3-1946, một phái bộ hữu nghị Việt Nam gồm mười vị đại biểu Quốc hội sang Paris chào thân hữu Quốc hội Pháp. Cùng ngày ấy sẽ mở tại Đà Lạt cuộc hội nghị chuẩn bị cho hội nghị chính thức tại Pháp. Phái đoàn Pháp gồm 12 người dưới quyền Cao ủy Đông Dương. Phái đoàn Việt Nam gồm 12 người dưới quyền

Chủ tịch Hồ Chí Minh và Jean Sainteny năm 1946

Thủ tướng chính phủ.

Hội nghị Đà Lạt có nhiệm vụ chuẩn bị điều kiện cho phái đoàn thương thuyết Việt Nam Dân chủ Cộng hòa sang Paris trong thời gian ngắn nhất tức là vào giữa tháng năm để hội nghị chính thức khai mạc tại Paris.

Cuối tháng 4, phái đoàn thiện chí Việt Nam đáp máy bay sang Pháp qua ngã Calcutta. Phái đoàn gồm các ông Phạm Văn Đồng, trưởng đoàn, Trần Ngọc Danh, Đỗ Đức Dục, Nguyễn Mạnh Hà, Nguyễn Văn Luân, Trịnh Quốc Quang, Tôn Đức Thắng, Huỳnh Văn Tiểng, Hoàng Tích Tri, Nguyễn Tấn Gi Trọng. Phái đoàn tới Paris ngày 26-4 và về Hà Nội ngày 16-5. Ông Phạm Văn Đồng ở lại để sau đó dự Hội nghị Fontainebleau.

Ngày 3-15, Chủ tịch Hồ bay sang Pháp với tướng Salan cùng với các nhân viên phái đoàn thương thuyết Việt Nam. Tại sao Hồ Chủ tịch sang Paris trên máy bay Pháp? Vấn đề an ninh cho vị chủ tịch nước được bàn cãi vì đã có nhiều vụ rơi phi cơ làm thiệt mạng nhiều lãnh tụ. Nhưng Chủ tịch Hồ cương quyết ra đi vì trên phi cơ có tướng Salan, tu lệnh quân đội Pháp ở Bắc Việt. Chính phủ Pháp giao cho Sainteny đặc biệt chăm sóc Chủ tịch Hồ. Theo ông này thì lúc đó, ông Hồ cùng đoàn tùy tùng ngụ tại Biarritz và ông Hồ có vẻ đắn đo do dự (réti-cent) và không được bình tĩnh. Lý

do là phía người Pháp đã vi phạm hiệp ước sơ bộ, như lập chính phủ Nam kỳ tự trị ngày 1-6-1946, trong khi phi cơ chở ông Hồ đang bay ngang vùng Trung Đông.

Tại Biarritz, Hồ Chủ tịch cùng hai ông Vũ Đình Huỳnh và Hoàng Minh Giám ngụ tại khách sạn Cariton, còn phái đoàn thương thuyết Việt Nam ngụ tại Khách sạn Hôtel du Palais. Trong khi chờ đợi ngày họp, các nhân viên trong phái đoàn bay về Paris, mỗi người một nhiệm vụ thuộc phạm vi chuyên môn của mình. Còn về Chủ tịch Hồ thì sau lễ tiếp đón chính thức ở Paris, những ngày sống trên đất Pháp của ông trở nên không chính thức. Chính phủ Pháp quyết định Chủ tịch Hồ và ông Sainteny "đứng vòng ngoài" để lo cho hội nghị. Trong thời gian nhân rỗi này, ông Hồ tới viếng thăm vùng biển, giao du với dân làng chài, thăm thánh địa Lourdes (nơi Đức Mẹ hiện hình ngày xưa). Trên các ngư thuyền ra khơi, ông Hồ vui vẻ đàm đạo, không hề khó chịu vì sóng biển. Nhiều người Pháp ở Paris tới gặp ông Hồ. Không khí trở nên thoải mái hơn trước.

Vì chính phủ Pháp đang thay đổi nội các nên Hội nghị phải hoãn lại lâu. Nhưng ông Hồ không hề than phiền. Tại sao? Ông tranh thủ thời gian để gặp các chính khách tiến bộ, các đảng viên Cộng sản trong Quốc hội Pháp để vận động cho

cuộc đấu tranh giành độc lập và thống nhất cho Việt Nam.

Sau cùng chính phủ Pháp quyết định thời gian tiếp Chủ tịch Hồ tại Paris là từ 22-6 tới 4-7. Khi máy bay lượn trên phi trường Bourget, từ trên nhìn xuống, người ta đồng như kiến. Cờ xí hai nước Pháp và Việt tung bay trong gió. Chủ tịch Hồ được thông báo trước là Bộ trưởng Pháp

quốc Hải ngoại Marius Moutet cùng nhiều nhân vật văn võ cao cấp đích thân đón tiếp vị Chủ tịch nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa. Rất xúc động, ông Hồ siết tay tôi (Sainteny) nói nhớ: "Đừng rời tôi nhé, người ta đồng quá!".

Quốc thiều hai nước tấu lên vang lừng, Chủ tịch Hồ đứng nghiêm, chiếc mũ trong tay, ông nghĩ: "Hai mươi ba năm về trước, ông rời đất Pháp như một người tù, còn bây giờ thì được long trọng tiếp đón với cương vị một Chủ tịch nước".

Thời gian sau đó, ông Hồ được đưa đi thăm viếng các nơi trong thủ đô như Khải Hoàn Môn, Điện Versailles, Tòa Đô Chính, Nhà hát lớn, Nghĩa trang Mont Valérien, Đài chiến sĩ trận vong người Đông Dương.

Tại Khách sạn Royal Monceau, ông Hồ thiết tiệc đãi báo chí, chính khách, nghị sĩ, dân biểu, doanh gia, đủ mọi giới, và người rất hân hoan phấn chấn.

Vì sao ký Thỏa hiệp án?

Hội nghị Fontainebleau tan vỡ vì Hội nghị Đà Lạt thành lập Liên bang Đông Dương gồm Miên Lào và cả Nam kỳ. Nhờ Chủ tịch Hồ can thiệp mà hội nghị tiếp tục vài ngày sau. Nhưng không khí tin cậy lẫn nhau không còn nữa.

Tình hình ở Bắc Việt bấy giờ như dầu sôi lửa bỏng. Nhiều cuộc biểu tình lên án phái đoàn thương thuyết tại Fontainebleau, thỏa mạt là Việt gian, tay sai thực

dân Pháp.

Sainteny bàn với Chủ tịch Hồ: “Trong tình thế này Chủ tịch không nên kéo dài những ngày ở đây”.

Tôi biết! Nhưng làm sao tôi có thể về với hai bàn tay không?

“Hai bàn tay không”. Sainteny nghe ông Hồ lặp lại mấy tiếng này như là một điệp khúc, như là một ám ảnh triền miên (une obsession permanente).

Phái đoàn thương thuyết trở về tay không; ông Phạm Văn Đồng cùng phái đoàn xuống Marseille đáp tàu về tới Hải Phòng ngày 3-10.

Chủ tịch Hồ không về theo phái đoàn; ông cũng không còn là khách quý của chính phủ Pháp. Ông dọn về tá túc nhà ông Aubrac ở vùng Soisy-sous-Montorency. Ngày 2-9, ông điện về Hà Nội:

“Chủ tịch Hồ Chí Minh gửi chính phủ Việt Nam ở Hà Nội – Tôi hay tin lễ kỷ niệm ngày Độc lập được cử hành trong nước. Tôi đề nghị các cuộc lễ loại bỏ các tính cách bất thân thiện với nước Pháp để đại diện nước Pháp được tham dự”.

Hồ Chủ tịch muốn tiến tới một giải pháp. Cũng như bộ trưởng Marius Moutet, ông Hồ không chấp nhận cuộc đổ vỡ, và ngày 14-9, ông đành ký thỏa hiệp án soạn thảo vội vàng trong văn phòng ông Sainteny để sau đó ông cùng ông Marius Moutet cùng ký.

Có đúng như lời ông Thanh tra Mật thám tháp tùng ông Hồ nói với tôi “lúc tới nhà bộ trưởng Pháp quốc Hải ngoại để ký vào thỏa hiệp án, ông Hồ đã thì thầm “Tôi vừa ký bản án tử hình dành cho tôi” (Je viens de signer

ma condamnation à mort). Bản thân tôi (Sainteny) không nghe ông Hồ than như vậy. Nhưng trong một tiệc tại nhà tôi thiết đãi hai ông Moutet và Hồ thì tôi có nghe ông Hồ nói: “Đừng để tôi về như thế này. Hãy giúp tôi chống lại những kẻ toan tính vượt qua tôi. Hai ông sẽ không có gì hối tiếc đâu”.

Ngay từ ngày ấy, ông Hồ đã thấy trước những gì đen tối, khả năng xảy ra một cuộc chiến tranh. Ông nói: “Nếu phải chiến đấu, chúng tôi chiến đấu, các ông giết chúng tôi mười người, nhưng chúng tôi cũng giết các ông được một người, và cuối cùng thì chính các ông sẽ chán nản”.

Tại sao Hồ Chủ tịch về nước bằng tàu?

Sainteny thúc giục chính phủ Pháp giúp Chủ tịch Hồ về nước sớm, càng sớm càng tốt vì tình hình ở Bắc Việt xấu đi. Thoạt tiên ngày về của ông Hồ được quy định là ngày 14-8. Nhưng ông Hồ lại không tỏ ra vội. Ông không muốn

về nước hai tay không. Ông muốn ký một bản hiệp ước nào đó vào giờ chót để về nước có thể ngẩng mặt lên, đương đầu với những kẻ toan tính ông xuống.

Ông Hồ cũng không chịu về nước bằng máy bay viện có sức khỏe ông không thích hợp với việc đi đường hàng không. Có thể ông ngại một cuộc mưu sát như tướng Tai-Ly, trùm tình báo Trung Hoa từ nạn phi cơ. Ông đề nghị về bằng chiến hạm trên chiếc Dumont-d'Urville đang sắp nhổ neo qua Việt Nam. Sainteny cố thuyết phục ông Hồ về nước với phương tiện nhanh hơn, nhưng không lay chuyển quyết định của người. Ngày 16-9, bốn mươi tám giờ sau khi ký thỏa hiệp án, Hồ Chủ tịch đáp xe lửa xuống Marseille và Toulon để lên chiến hạm về nước. Chuyến sang Pháp của Hồ Chủ tịch kéo dài trong ba tháng, ông xa đất nước Việt Nam hơn bốn tháng.

***

Xuyên suốt quyển hồi ký, Jean Sainteny nhấn mạnh là các cố gắng giữa Hồ Chủ tịch và ông trong cương vị Ủy viên Cộng hòa Pháp tại Bắc Việt, tức đại diện cho nước Pháp để mưu tính một giải pháp hòa bình với chính phủ Hồ Chí Minh đã thất bại vì phe chủ chiến đang thắng thế và nhất là thái độ thờ ơ kỳ lạ của các chính phủ Pháp lúc bấy giờ. Và cũng hồi ký này Sainteny đặc tả chân dung Hồ Chủ tịch trong những giây phút nghiêm trọng, vận nước như nghìn cân treo sợi tóc. Và đúng như ông nhận định, Bác Hồ là một nhà ngoại giao tài ba và đầy bản lĩnh, từng lời nói đến từng việc làm đều được đong đo cân đếm đến mức chi li để đạt được thành công mong muốn. ■

Chủ tịch Hồ Chí Minh đặt vòng hoa viếng các chiến sĩ đấu tranh vì nền độc lập, tự do của nước Pháp ở Khải Hoàn Môn, Paris, Pháp (6-1946)

